

ECZACILIKTA ETİK SORUNLAR

Prof. Dr. Eriş ASİL (*)

Tarihin en eski devirlerinden beri hekimlik ve eczacılık büyük saygı duyulan bir meslektir. Bilindiği gibi Avrupa'da 13. 14. yüzyıla ülkemizde 19. yüzyıla kadar hekimlik ve eczacılık birbirinden ayrılamayan mesleklerdir. Eczacı ve hekim de genellikle aynı kişidir. Günümüzde de hekimlik ve eczacılık dünyanın her yerinde beraber düşünülen mesleklerdir.

IMHOTEPE gibi adı bilinen en eski eczacı - hekimin M. Ö. 2900 yıllarında Mısır'da Firavunun veziri olduğu, M.Ö. 7. yüzyıldan itibaren sağlık tanrısı mertebesine yükseltildiği Eski Çin'in mitolojik imparatorlarından FU-ŞI ve SEN - NUNG'un Çin tabiatının ve eczacılığının kurucusu birer hekim-eczacı oldukları bilindiği gibi, Peter Hispanus gibi bir hekim - eczacının Papa olarak taç giydiği, Hindistan'da hüküm süren Türk-Memlûk hükümdarlarından Firuz Şah'ın aynı zamanda hekimlik ve eczacılıkla da meşgul olduğu tarihi kaynaklarda belirtilmektedir. Hekimlik ve Eczacılığı hem doğuda hem de batıda yüzlerce yıl etkileyen İBNİ SİNA zamanının hükümdarlarına vezirlik yaptığı gibi kendisine tüm dünya'da "Hekimlerin hükümdarı" unvanı verilerek yüceltilmiştir. Bilindiği gibi İbni Sina aynı zamanda bir eczacıdır.

İşte eczacılık gibi tarihin en eski devirlerinden beri saygı duyulan mesleğimizin, kendisi kadar eski bir etik'i deontolojisi vardır.

DEONTOLOJİ deyimi

DEONTOS = görev, vazife ve

LOGOS = Bilim gibi 2 Yunanca sözcükten oluşmasına rağmen, Eski Yunan Uygarlığı döneminde mesela Hippokrat (M.Ö.460-377) ve Aristo devirlerinde kullanılmayıp bunun yerine Etik - Etikon ve Etos deyimleri kullanılmıştır. İlk kez Eski Yunanda kullanılan Etik-Etikon veya Etos deyimleri Avrupa'da yüzlerce yıl kullanılmıştır. Deontoloji deyimi ilk olarak JEREMY BENTHAM tarafından İngilizce olarak yazılan ve ölümünden sonra 1834 de yayınlanan "DEONTOLOGY or THE SCIENCE of MORALITY" adını taşıyan eserinde kullanılmıştır.

"Eğer bir hekim eczacı aynı zamanda filozofça tanrıya yaklaşıyor" düşüncesinin hakim olduğu eski Yunan Kültür çevresinde mesela Aristo'nun filozofların meslek deontolojisinden bahsederken "To ethikon tes philosophias) deyimini kullanması, eski Yunanlılarda deontoloji yerine Ethik, Ethikon deyimlerinin geçerli olduğunu göstermektedir.

Eski Yunan kültür çevresinde meslek deontolojisi için kullanılan Etik, Ethikon deyimlerinin geçerli olduğunu göstermektedir.

(*) Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Eczacılık Tarihi ve İşletmeciliği

Eski Yunan Kültür çevresinde meslek deontolojisi için kullanılan Etik, Etos deyimleri bugün artık o anlam yerine meslek onuru, meslek ideali anlamında kullanılmaktadır. Bu durum 19. yüzyıldan itibaren böyle olduğu için Jeremy Bentham, 1834 yılında yayınlanan kitabında Deontoloji deyimini kullanmış ve bu deyim o zamandan beri tüm dünyada yerleşmiştir.

Deontoloji terimini ilk kullananlardan biri de MEDICINISCHE DEONTOLOGIE adlı kitabı 1897 de yayınlanan Julius Pagel dir. Julius Pagel ilk deontoloji derslerini de veren Tıp Tarihçilerindendir.

Biz de ilk Deontoloji Dersleri Osmanlı Döneminde 1874'ten itibaren Dr. ROUSSIAN EFENDİ tarafından, "vezaif-i Tibbiye" adı ile, 1908 de Şam Tıbbiyesinde Ethem Akif tarafından, 1909 da Zaros Paşa tarafından Haydarpaşadaki Tıbbiyede Tarih-i Tıp ve Vezaif - i Etibba adı ile okutulmaya başlandığı bilinmektedir. Bu tarihlerde eczacılık öğrencileri de isterlerse bu dersleri takip edebiliyorlardı.

Antik devirlerden beri Deontolojiye önem verildiği bilinmektedir. Hippokrat'a atfedilen CORPUS HIPPOCRATUM'da yer alan bazı bölümlerden ve HIPPOCRAT'ın ardından başka Efesli SORANOS'un eserleri, antik devirde Deontoloji'ye verilen önemi göstermektedir.

JOHANNES GRAMMATİKOS'a atfedilen bir esere dayanarak ünlü İslâm-Hekim-Eczacısı İSHAK BİN HUNEYN tarafından yazılan "Tarih el Etibba" ve yine 9. yüzyılda Ali El Ruhavi tarafından yazılan "Kitab al - Adab et - Tabib gibi eserler İslam Hekimlik ve eczacılığında Deontoloji'ye verilen önemi kanıtlamaktadır.

Deontoloji dersleri dünyanın hemen bütün ülkelerinde Tıp ve Eczacılık Tarihi dersleri ile beraber birbirine paralel olarak verilmektedir.

Deontoloji dersleri günümüzde ülkemizdeki bütün eczacılık Fakültelerinde verilmektedir.

Ülkemizde günümüze kadar bir tek "Eczacılık Tarihi ve Deontoloji Kürsüsü" kurulmuştur. Bu kürsü 1980 yılında Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesinde kurulan Eczacılık Tarihi ve Deontoloji Kürsüsüdür. Eczacılık Tarihi ve Deontoloji Dersleri bu Fakültede 1964 yılından beri kesintisiz olarak verilmeye başlanmış. Fakültenin kuruluşu 1960'da ilk öğrenciler ise 1961 yılında kaydolmuşlardır. Ömrü çok kısa olmuştur. 1981 Kasımında çıkan 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu ile kürsüler kaldırılmış yerine Anabilim ve Bilim Dalları kurulmuştur. Eczacılık Fakültelerinde Eczacılık Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı kurulması çalışmaları halen devam etmektedir. Bu çalışmaların kısa bir süre içinde tamamlanacağı ve Anabilim Dallarının kurulacağı ümidini taşımaktayım.

Eczacılık Deontolojisi'nin uygulanmasında eczacılara çok önemli görevler düşmektedir. Bu görevler 4 ana başlık altında toplanabilir.

1. Eczacının kendine karşı görevleri
2. Eczacının hastalara ve hasta yakınlarına karşı görevleri
3. Eczacının meslektaşlarına karşı görevleri
4. Eczacının emrinde çalışanlara karşı görevleri

Tabii bu görevlerin bir bileşkesi olarak "Eczacının topluma ve İnsanlığa karşı görevleri ortaya çıkacaktır.

Alt Başlıklar ise şöyle sıralanabilir:

1. Eczacının kendine karşı görevlerini şu ara başlıklarla sıralayabiliriz.

- a. Dış görünüşü yönünden görevleri
- b. Eczacının moral ve psikolojik yetenekleri
- c. Eczacının kültürel ve akli yetenekleri
- d. Eczacılığın amacını zamanında ve iyi öğrenmek

2. Eczacının hasta ve yakınlarına karşı görevleri yalnız bilimsel değil aynı zamanda sosyal ve moraldir. Hasta ve hasta yakınlarının eczacıdan ne beklediğini çok iyi bilmek ve uygulamak gerekmektedir.

- Doktorluk yapmamak bu konuda başta gelen görevdir.

Bu konudaki diğer görevler şöyle sıralanabilir.

- Hastayı fazla masraftan korumak
- Hastaya ilaçların kullanışı, gıda rejimi gibi konularda bilgi verirken çok açık ve kesin konuşmak
- Gereksiz kötümserlik veya iyimserlikten kaçınmak
- Hastanın hastalığının prognozu hakkındaki sorularına makul cevaplar vermek
- ve nihayet hasta ve yakınlarının sırlarına saygı göstermek gibi

3. Eczacının meslektaşlarına karşı görevlerini de şöyle sıralayabiliriz. (Kardeş meslek grupları da bu madde kapsamında)

- a. Karşılıklı saygı, sevgi ve mesleki bağlılık
- b. Mesleki Rekabet
- c. Özel ve Resmi İlişkiler
- d. Mesleki Yardımlaşmalar ve Dayanışma

4. Eczacının yanında çalışanlara karşı görevleri de çok önem taşımaktadır. Eczacının görevi yanında çalışanları meslekte olduğu kadar diğer konularda da yetiştirmek olmalıdır. Ancak bu gibi personel eczacıyı sevip saydığı kadar ondan çekinmelidir. Bu konudaki davranışlar çok önem taşır. Eczacının bu personele iyi bir örnek olması da gerekmektedir.

Günümüzde pekçok deontolojik - etik sorunla içiçe yaşıyoruz. Şimdi önemli bulduğumuz sorunları sıralayacağım:

1. Muvazaa

2. Mevzuatın yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar

- Eczacılıkla ve genel olarak Sağlıkla ilgili mevzuatın günümüzün koşullarına uygun olmamasından kaynaklanan sorunlar.

- 6197

- Yataklı tedavi kurumları ile ilgili mevzuat

- Eczacının kadro ve özlük hakları ile ilgili mevzuat

3. Eczacının sorumluluğu - Sır
4. Uyuřturucu maddeler
5. Nüfus Planlaması - Doğum Kontrolü
6. Eczacı ve Harp Suçları
7. Suni Döllenme
8. Hybernasyon (Suni Kış Uykusu)
9. İlaç Denemeleri
10. Organ Nakilleri
11. Rahat Ölüm ÖTENAZI - ORTÖTENAZI
12. Gen Mühendisliđi

TÜRK ECZACILAR BİRLİĞİ	
KÜTÜPHANESİ	
Tarih	: .....
Demirbaş No	: .....

MESLEK İÇİ EĞİTİM PROGRAMI

1. HAFTA

10/1/1991	ECZACI HASTA İLİŞKİLERİ
Saat: 17.30	Doç. Dr. İ. ÜSTEL
11/1/1991	İLAÇ ETKİSİNİ DEĞİŞTİREN FAKTÖRLER
Saat: 17.30	Prof. Dr. İ. KANZİK; Doç. Dr. F. ŞAHİN
12/1/1991	İLAÇ ETKİSİNİ DEĞİŞTİREN FAKTÖRLER
Saat: 14.00	Prof. Dr. İ. KANZİK; Doç. Dr. F. ŞAHİN
13/1/1991	İLAÇ TOKSİSİTESİNİN TEMEL İLKELERİ VE HAMİLELİKTE İLAÇ KULLANIMI
Saat: 14.00	Prof. Dr. A. E. KARAKAYA
10,11 Ocak 1991	Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi
12,13 Ocak 1991	Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi

2. HAFTA

17/1/1991	GLİKOKORTİKOIDLER VE SEKS HORMONLARININ KİMYASI
Saat: 17.30	Prof. Dr. N. NOYANALPAN
18/1/1991	TİROİD VE ANTİTİROİDAL İLAÇLAR
Saat: 17.30	Doç. Dr. N. ABACIOĞLU
18/1/1991	GLİKOKORTİKOIDLER
Saat: 18.30	Yrd. Doç. Dr. S. UMA
19/1/1991	SEKS HORMONLARI VE ORAL KONTRASEPTİFLER
Saat: 14.00	Prof. Dr. İ. KANZİK
20/1/1991	DİYABET VE ANTİDİYABETİKLER
Saat: 14.00	Prof. Dr. M. ASLAN; Prof. Dr. M. ALTAN; Doç. Dr. F. ŞAHİN
17,18 Ocak 1991	Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi
19,20 Ocak 1991	Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi

3. HAFTA

7/2/1991	SOĞUK ALGINLIĞI İLAÇLARI VE ANTİTÜSSİFLER
Saat: 17.30	Doç. Dr. N. ABACIOĞLU
8/2/1991	KEMOTERAPÖTİKLERİN SINIFLANDIRILMASI; PENİSİLİNLER, SEFALOSPORİNLER, KİNOLONLAR VE SULFONAMİDLERİN KİMYASI
Saat: 17.30	Prof. Dr. M. ERTAN
9/2/1991	PENİSİLİNLER, SEFALOSPORİNLER, SULFONAMİDLERİN FARMAKOLOJİSİ
Saat: 14.00	Prof. Dr. İ. KANZİK
10/2/1991	ANTİHELMİNTİK İLAÇLAR
Saat: 14.00	Doç. Dr. E. BERÇİN
10/2/1991	ANTİFUNGAL İLAÇLAR
Saat: 15.30	Doç. Dr. C. ŞAFAK
7,8 Şubat 1991	Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi
9,10 Şubat 1991	Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi

4. HAFTA

21/2/1991	YENİ İLAÇ TAŞIYICI SİSTEMLERDE HEDEFLENDİRME
Saat: 17.30	Prof.-Dr. S. KAŞ
22/2/1991	OFTALMİK PREPARATLAR
Saat: 17.30	Prof. Dr. T. DOĞANAY; Yrd. Doç. Dr. N. ÜNLÜ
23/2/1991	YENİ İLAÇ ŞEKİLLERİ
Saat: 14.00	Doç. Dr. N. ÇELEBİ; Doç. Dr. F. ACARTÜRK
24/2/1991	SÜREKLİ ETKİLİ VE KONTROLLÜ SALIM YAPAN İLAÇ ŞEKİLLERİ
Saat: 14.00	Doç. Dr. N. KAYNAR - ÖZDEMİR
21,22 Şubat 1991	Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi
23,24 Şubat 1991	Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi

5. HAFTA

- 7/3/1991 KABIZLIK VE GAZLI SINDIRIM SİSTEMİ BOZUKLUĞUNUN DOĞAL İLAÇLARLA
Saat : 17.30 TEDAVİSİ
Dr. N. S. ATMACA; Prof. Dr. İ. ÇALIŞ
- 8/3/1991 BİTKİSEL ÇAYLAR
Saat : 17.30 Prof. Dr. E. SEZİK
- 9/3/1991 ANALJEZİK, ANTİPİRETİK, ANTİİNFLAMATUAR ETKİLİ İLAÇLAR
Saat : 14.00 Prof. Dr. İ. KANZİK; Prof. Dr. H. ERDOĞAN
- 10/3/1991 GASTROİNTESTİNAL SİSTEM İLAÇLARI
Saat : 14.00 Prof. Dr. R. ERTAN; Doç. Dr. R. SUNAL
- 7,8 Mart 1991 Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi
9,10 Mart 1991 Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi

6. HAFTA

- 21/3/1991 HASTANEDE İLAÇ HATALARININ ÖNLENMESİNDE ECZACIYA DÜŞEN GÖREVLER
Saat : 17.30 Doç. Dr. İ. ÜSTEL
- 22/3/1991 AİDS - KORUNMA ve TEDAVİSİ
Saat : 17.30 Prof. Dr. S. ARIÖĞÜL
- 22/3/1991 AKUT ZEHİRLENMEDE İLK YARDIM
Saat : 18.30 Doç. Dr. M. İŞCAN
- 23/3/1991 KLİNİK LABORATUVAR VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
Saat : 14.00 Prof. Dr. S. NEBİOĞLU
- 23/3/1991 FOLKLORİK İLAÇLAR ULAŞIM METODOLOJİSİ
Saat : 15.30 Prof. Dr. M. TANKER
- 24/3/1991 ECZACILIKTA BİLGİSAYAR KULLANIMI
Saat : 14.00 Prof. Dr. İ. AĞABEYOĞLU
- 1,22 Mart 1991 Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi
2,24 Mart 1991 Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi

7. HAFTA

- 4/4/1991 GENİŞ HACIMLI IV SIVILARA İLAÇ KATILMASINDAKİ SORUNLAR
Saat : 17.30 Prof. Dr. M. ŞUMNU
- 5/4/1991 MADDE BAĞIMLILIĞININ SOSYAL YÖNÜ
Saat : 17.30 Doç. Dr. İ. ÜSTEL
- 6/4/1991 ECZANELERDE İLAÇ HAZIRLANMASININ YAYGINLAŞTIRILMASI
Saat : 14.00 Prof. Dr. T. BAYKARA
- 7/4/1991 BİYÖYARARLILIK FARMASÖTİK BİYOTEKNOLOJİ
Saat : 14.00 Prof. Dr. A. HINCAL
- 4,5 Nisan 1991 Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi
2,7 Nisan 1991 Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi

8. HAFTA

- 25/4/1991 ANTIARİTMİK, ANTIHİPERLİPİDEMİKLER
Saat : 17.30 Doç. Dr. İ. ŞAHİN
- 26/4/1991 DIÜRETİKLER
Saat : 17.30 Doç. İ. ŞAHİN
- 27/4/1991 ANTIHİPERTANSİFLER
Saat : 14.00 Doç. Dr. N. ABACIOĞLU
- 28/4/1991 ANTIANGİNAL VE KONJESTİF KALP YETMEZLİĞİ İLAÇLARI
Saat : 14.00 Prof. Dr. M. ALTAN
- 25,26 Nisan 1991 Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi
27,28 Nisan 1991 Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi

9. HAFTA

- 2/5/1991 YÖNETİM İLKELERİ
Saat : 17.30 Doç. Dr. İ. ÜSTEL
- 3/5/1991 YÖNETİM MUHASEBESİ
Saat : 17.30 Doç. Dr. İ. ÜSTEL
- 4/5/1991 KOZMETİK PREPARATLAR, YENİ UYGULAMALAR VE GENEL PRENSİPLERİ
Saat : 14.00 Doç. Dr. N. TARIMCI
- 5/5/1991 ECZACILIKTA ETİK SORUNLAR
Saat : 14.00 Prof. Dr. Eriş ASİL
- 2,3 Mayıs 1991 Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi
4,5 Mayıs 1991 Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi

MİEP DÜZENLEME KOMİTESİ

- Ecz. Yalçın BALKIS
Prof. Dr. Tamer BAYKARA
Prof. Dr. İhsan ÇALIŞ
Dr. Ecz. İsmail İSTANBULLU
Prof. Dr. İker KANZİK
Doç. Dr. İsmail ÜSTEL
Doç. Dr. Fethi ŞAHİN